

**ТАХАЛЛУС ВА
ГУНАНОКИИ ОН ДАР
ҒАЗАЛИЁТИ ҚОСИМИ АНВОР**

**ПСЕВДОНИМ
И ЕГО ВАРИАЦИИ В
ГАЗЕЛЯХ КАСИМА АНВОРА**

**PSEUDONYM AND
ITS VARIATIONS IN THE
GAZELS OF QASIM ANVOR**

Саидов Исмоил Холмахмадович, докторант (Phd)-и ихтисоси адабиётшиносии кафедраи адабиёти классикии тоҷики МДТ «ДДХ ба номи акад.Б.Фафуров» (Тоҷикистон, Хучанд)

Саидов Исмоил Холмахмадович, докторант (Phd)-кафедры таджикской классической литературы ГОУ “ХГУ имени акад.Б. Гафурова”(Таджикистан, Худжанд)

Saidov Ismoil Kholmakhmadovich, Doctoral student(Phd) - Department of Tajik classical literature of the SEI “KhSU named after acad.B. Gafurov”(Tajikistan, Khujand),

E-mail:uchzaphgu@mail.ru

Вожаҳои калидӣ: Қосими Анвор, Куллиёт, газал, қасида, тахаллус, гурезгоҳ, байти тахаллус, гунанокии тахаллус

Мақола ба баррасии тахаллус ва истифодаи гунаҳои он дар газалиёти орифу шоири қарни XIV-XV – Қосим Анвор (757/1356–837/1433) бахшида шудааст. Дар муқаддима ташиқули таърихии тахаллус дар батни навъҳои шеърӣ, назарияи муҳаққиқон доир ба инкишофу тақомули он, инчунин доир ба тахаллус, интиҳоб он, тарзи истифода, гунанокӣ, мавқеи тахаллус, дараҷаи истифодаи он дар газалиёти шоирони пешин баррасӣ шудааст. Муаллиф, ҳангоми навиштани мақола, асосан усулҳои муқоиса ва эҳсонияро пеш гирифта, дар асоси он мавзӯи мазкурро таҳқиқ намудааст. Муаллиф, ҷойгоҳу гунанокӣ ва дараҷаи истифодаи тахаллусро дар газалиёти шоир баррасӣ карда, таъкид намудааст, ки шоир тахаллуси худро дар газалиёташ ба ду гуна – Қосим ва Қосимӣ истифода кардааст. Тибқи таҳқиқ маълум гардид, ки 99,5 сади газалҳои шоир бо зикри тахаллус навишта шудаанд. Натиҷа ҳосил мегардад, ки шоир дар эҷоди газал композитсияи ин навъи шеърро қомилан риоя намуда, дар баъзе мавридҳо ибтикороте дар истифодаи тахаллусзоҳир намудааст.

Ключевые слова: Касим Анвор, “Куллият”, газель, қасида, псевдоним, гурезгоҳ (переход от одной части касиды –насиб к другой её части-мадх), бейт тахаллус, вариация псевдонима

Статья посвящена рассмотрению псевдонима и его варианта употребления в газелях поэта XIV-XV вв. Касым Анвора (757/1356–837/1433). Во введении рассмотрено историческое становление псевдонима в поэтических жанрах, взгляды исследователей, связанные с его развитием и совершенствованием, а также обсуждаются его выборе, способе употребления, варьировании, месте псевдонима, степени его употребления в газелях ранних поэтов. Автор при написании статьи в основном использовал сравнительно-статистический метод и исследовал данную тему на его основе. Автор рассмотрел место, причину и степень использования псевдонимов в газелях поэта и подчеркнул, что поэт использовал в своих газелях два типа псевдонимов - Касым и Касими. По результатам исследования установлено, что 99,5% газелей поэта написаны поэтическим именем (тахаллус). Сделается вывод, что Касым Анвор полностью следовал композиции этого типа классической персидско-таджикской поэзии при создании газели, а в ряде случаев проявлял новаторство в использовании псевдонимов.

Key words: Qasim Anvor, “Qulliyat”, ghazal, qasida, pseudonym, gurezgoh (transition from one part of the qasida – nasib to another part of it – madh), beit tahallus, variation of the pseudonym

The article is devoted to the consideration of the pseudonym and its use in the gazelles of the poet of the XIV-XV centuries. Qasim Anvor (757/1356–837/1433). The introduction considers the historical formation of a pseudonym in poetic genres, the views of researchers related to its development and improvement, and also discusses its choice, method of use, variation, place of a pseudonym, the degree of its use in the ghazals of early poets. When writing the article, the author mainly used the comparative statistical method and researched this topic based on it. The author examined the place, reason and extent of the use of pseudonyms in the poet's ghazals and emphasized that the poet used two types of pseudonyms in his ghazals - Qasim and Qasimi. According to the results of the study, it was found that 99.5% of the poet's gazels were written with a alias (tahallus). It is concluded that Qasim Anvor fully followed the composition of this type of classical Persian-Tajik poetry when creating a ghazal, and in some cases showed innovation in the use of alias.

Ғазал яке аз қадимтарин ақсоми шеъри ғиноӣ буда, дар назми форсии тоҷикӣ ҷойгоҳи вижа дорад. Пайдоиш, ташаккул ва тақомули шакливу муҳтавоии ғазалро аз миёни донишмандон Шиблии Нуъмонӣ, Евгений Эдуардович Бертелс, Парвиз Нотили Хонларӣ, Зайнулобидини Мӯътаман, Абдулғанӣ Мирзоев, Марина Лвовна Рейснер, Сирусӣ Шамисо, Дориюши Сабур, Шафеи Кадканӣ, Аълоҳон Афсаҳзод ва Бадриддин Мақсудзода муфассалу ҳамҷониба омӯхтаанд. Бинобар ин муаллифи навиштаи ҳозир ба дарозо кашидани сухану баҳс намуданро дар ин бора чандон зарур нашуморида, ба баёни асли матлаб мепардозад.

Тахаллус нисбат ба дигар навъҳои шеърӣ асосан дар қасида ва ғазал фаровон истифода шудааст. Ҳар чанд истифодаи тахаллусро дар дигар навъҳои шеърӣ чун маснави муҳаккиқи тоҷик Ш.Тоҷибоев [8,с.43] чуноне, ки ин пажӯҳишгар таъкид менамояд ба мушоҳида гирифтааст, аммо он аз аносири лозимаи маснави нест: “Овардани тахаллус дар анҷоми баъзе фаслу ибобҳои мавнавиҳои Низомӣ ва Амир Хусрав ба мушоҳида расад, ҳам, накли муқаррари он қонунияти жанри мазкур бурун аст” [9,с.76]Бинобар ин, байни муҳаккиқон баҳсҳои тезтунд низ ба вуқӯ пайваста, онҳо ба ду гурӯҳ ҷудо шудаанд. Гурӯҳи аввал асли пайдоиши ғазалро аз насиб ё тағаззули қасидаи мадҳӣ медонанд, ки баъдан инкишоф ёфтаву чун жанри адабии алоҳида шинохта шудааст. Ин андешаро бори аввал Шиблии Нуъмонӣ ибраз намуда, сипас Ризозода Шафак, Забехуллоҳ Сафо ва Евгений Эдуардович Бертелс тарафдорӣ кардаанд. Гурӯҳи дигар ашъори ошиқонае, ки дар қарни X вучуд дошт ва вобаста ба мавзӯи аслии ғазал, яъне ишқ падидаи омада буд, ташаккулёфта ва сипас ҳамчун ғазали истилоҳӣ тақмилшуда медонанд. Ба ин гурӯҳ Абдулғанӣ Мирзоев, Шарифҷон Хусейнзода, Расул Ҳодизода, Холик Мирзозода ва Иосиф Самуэлович Брагинский дохил мешаванд. Муҳаккиқон зимни собит сохтани андешаҳои онҳо яке аз меҳварҳои асосиро «тахаллус» ё «байти тахаллус» медонанд. Аз ин рӯ, тахаллус ва ҷойи истифодаи он боис шудааст, ки шохисаи жанрии қасида ва ғазалро тағйир намоянд. Сирусӣ Шамисо дар китоби «*Сайри ғазал дар шеъри форсӣ*» чунин меорад: «Тахаллус дар қасида дар васати шеър, байни ду бахш – васфу мадҳ қарор дорад. Вақте бахши мадҳ аз байн рафт, байти тахаллус поён шуд. Мунтаҳо, тахаллус дар қасида «исм бурдан аз мамдӯх» аст ва дар ғазал «овардани исми шоир» [13, с.54].

Чунонки зикр шуд, тахаллус исме аст, ки шоирон дар шеъри худ меоваранд ва он исм бар муаллиф далолат мекунад. Вожаи тахаллус арабӣ буда дар байни арабҳо ба маънои «овардани номи шоир дар шеър» истифода намешавад [12, с.3]. Ин вожа дар Қуръони Карим сураи «Юсуф», ояти 80 омада ба маънии «раҳо шудан» ва ё «ноумед шудан», аст.

Дар «Луғатнома»-и Деххудо ҳам зайли «тахаллус – ҳолӣ шудан, ҳолӣ шудан аз чизе, ҳолӣ шудан ва фориғ шудан, ба хилват нишастан ба танҳой, таъриф барои чизе, гузоштан чизеро, тарк кардани чизе, барои ҳештан хилват гирифтани» – ро дорад [3, с.6529]. Дар «Фарҳангомаи адаби форсӣ» бошад, чунин омадааст: «Тахаллус дар луғат ба маънии раҳой ҷустан аст ва дар истилоҳи бадеъ «ҳусни тахаллус» он аст, ки шоир устодона ва бо ҳифзи муносибати маъноӣ аз насиб ё ташбиҳи қасида ба мадҳ гарояд ва барои ин манзур ғолибан аз ташбеҳ ва истиора баҳра мегирад... Хусни тахаллус бештар дар қасида маъмул аст, аммо шуарои садаи ҳафтуми ҳиҷрӣ (сездаҳи мелодӣ.-С.И.) ва пас аз он, ин шеvaro дар ғазал низ ба кор бурдаанд. Хусни тахаллусро «ҳусни махлас» ва «ҳусни хуруҷ» низ гуфтаанд [11, с.528].

Ҳамчунин, байте, ки дар он тахаллус омада бошад, он аз дигар байтҳо бояд фарқ кунад: «Ва яке аз ҷумлаи балоғат он аст, ки тахаллус некӯтар будӣ ва чунон бояд, ки шоир такаллуф кунад ва байти махлас некӯтар ва қавитар гӯяд» [5, с.215].

Бино ба тадқиқи Шафеи Кадканӣ ва Абдулғанӣ Мирзоев нахустин қорбарии огоҳонаи тахаллус дар шеъри форсӣ дар шеъри Рӯдакии Самарқандист. Ин санад аз қарни шашум (дувоздаҳи мелодӣ.-С.И.) ба баъд оҳиста-оҳиста ҷойгоҳи худро дар қолабҳои шеъри форсӣ пайдо кард, то ин ки дар қарни ҳафтум (сездаҳи мелодӣ.-С.И.) ба баъд тасбит шуд» [12, с.3]. Аммо, «аввалин шоире, ки ба таври ҷадид дар ғазал тахаллусро ба кор мебарад, Саной будааст, ки худуд 44 дарсади ғазалиёти ӯ тахаллус дорад» [7, с.2].

Мурағибони «Куллиёт»-и Низомӣ Ганҷавӣ чунин зикр менамоянд: «Маълум аст, ки Низомӣ на ҳама вақт мақтаъро бо тахаллус ба охир мерасонад. Баъзе ғазалҳои ӯ, ки ҳаҷман аз 3 то 9 байтро дарбар мегиранд, бе зикри тахаллус омадаанд, чунки зикри хатмӣ тахаллус, дар давраи Низомӣ ҳанӯз ба ҳукми анъанавӣ қатъӣ надаромада буд. Бар замми ин, дар замони Низомӣ ғазалҳое буданд, ки дар онҳо тахаллуси шоир пеш аз байти мақтаъ оварда шудаанд. Ин ҳодиса аз он шаҳодат медиҳад, ки дар асри XII — XIII тахаллусро дар мақтаи ғазал овардан низ ҳанӯз хатмӣ набудааст» [2, с.21-22].

Лозим ба зикр аст, ки Қосими Анвор низ аз зумраи он нафаронест, ки дар гуфтани ғазал аз устодони ин мактаб сабақ гирифта ва дар ин чода ба пайравӣ бар эшон қаламфарсоӣ кардааст. Ӯ аксари ғазалҳояшро бо таҳаллус чамъбаст кардааст.

Бино ба таъкиди соҳиби «Райҳонат-ул-адаб» Қосим Анвор таҳаллуси худро бар асари хидмат ва риёзати зиёд дар назди устод ва муршиди худ, соҳиб гаштааст: «Дар усули тарику сайру сулук дасти иродат ба Султон Садруддин Мӯсо ибни Шайх Садруддин Саидихоки Ардабилӣ – чадди салотини Сафавия дода ва дар хидмати он пири равшанзамир риёзоти бисёре кашида ва ҳам аз тарафи ӯ ба «Қосими Анвор» қаринифтихор гардид...» [4, с.399]. Забехуллоҳ Сафо бошад, чунин меорад: «Таҳаллуси ӯ дар ашъораш «Қосим» ва «Қосимӣ» аст. Гӯё «Қосимӣ» нисбаи ӯст ба чаддаш Абилқосим ва «Қосим» шояд ихтисори он бошад, аз лақаби «Қосим-ул-анвор» [6, с.253].

Истифодаи тарзу ҷойи таҳаллус, агар аз як тараф аз шоир хунари хуб талаб кунад, аз тарафи дигар вобаста ба тақозои вазну радиф мебошад. Қосим дар ин роҳ огоҳона ва мохирона таҳаллусашро истифода менамояд, то равониву таъсиринокӣ дар ғазал нигоҳ дошта шавад ва ба таъбири дигар дар ҳусну ифодаи ғазал ҳалал ворид нашавад.

Дар асоси 682 ғазали дар «Куллиёт»[1]-и шоир маълум гардид, ки гунаи таҳаллуси «Қосим» аз ҳама бештар истифода шудааст. Шоир дар 328 ғазали худ ин шаклро истифода намудааст, ки 48 дарсади ғазали шоирро ташкил медиҳад. Ҳамчунин, истифодаи гунаи «Қосимӣ» – ро мо дар 239 ғазали шоир мушоҳида кардем.

Бояд гуфт, ки дар ғазалиёти Қосим, байтҳои таҳаллусдошта бо изофаи сифат ба таҳаллуси шоир низ фаровон мушоҳида гардид, ки ҳамеша ошиқ ба худ сифат мебандад. Дар мисоли Қосими бечора (15 маротиба), Қосими мискин (14 маротиба), Қосими бедил (9 маротиба), Қосими сӯхтадил (3 маротиба), Қосими гадо (2 маротиба) ва ба гунаҳои Қосими хаста, саҷанҷадил, дилхаста, хаста, дилреш, некӯнапайванд, дарвеш, саргардон, ҳичронзада, дилфигор, ҳайронам (1 маротибагӣ) истифода шудааст. Агар дар умум омор гирем, бар таҳаллуси шоир бо илова шудани сифат дар байти таҳаллус 53 ғазал ба поён расидааст.

Дар баробари он ки дар замони Қосим яке аз вижагиҳои ғазал истифодаи таҳаллус дар он будааст, 3 ғазали шоир бидуни таҳаллус омадааст, ки дар «Куллиёт»-и шоир таҳти рақамҳои 41 [1, с.23]; 71 [1, с.37]; 401 [1, с.187-188] зикр ёфта, ғазалҳои мазкур бо матлаи зер оғоз меёбанд:

*Бода арзон шуду зухҳод харобану ябоб,
Соқӣ, аз ҷоми булӯрин, ту ҷонро дарёб [1, с.23].
Зи дарди шиқ, агар ҷон гариқи баҳри балост,
Ҳазор шукр, ки дил дар мақоми сабру ризост [1, с.37].
Бар канори тоси гардун зад ҳилол ангушт дӯш,
Ошиқонро муждаи айёми ид омад ба гӯш [1, с.187-188].*

Хунари шоирии Қосим дар он дарҷ мегардад, ки ӯ гоҳе таҳаллуси худро дар як байт ду маротиба низ истифода карда аст. Ин намуди истифодаи таҳаллус дар ғазалиёти Қосим се маротиба ба чашм расид, ки дар ғазали шумораи 99 [1, с. 50] омадааст:

*Назаре аз ту агар бар дили Қосим ояд,
Қосими сӯхта ҳам нозиру ҳам манзур аст [1, с.50].*

Дар ғазали шумораи 506 [1, с.241] бошад дар ҳарду мисраъ ба гунаи Қосимӣ омадааст:

*Зи Қосимӣ назари лутфи хеш боз мағир,
Ки Қосимӣ зи ту дорад ҳаёти ҷовидон [1, с.241].*

Шоир, ҳатто, дар як мисраъ тавонистааст ду гунаи таҳаллусро истифода намояд ва ин ҳолро дар ғазали шумораи 600 [1, с.286] мушоҳида карда метавонем, ки аввал ба гунаи Қосимӣ ва сони Қосим омадааст:

*Ба ҷони Қосимӣ, к-аз нури Қосим.
Надорад ҳеҷ ҳосил чашии аъмо [1, с.286].*

Қобили зикр аст, ки Қосими Анвор дар 6 ғазал ба таҳаллуси худ номашро низ изофа намудааст. Ин тарзи истифодаро дар ғазалиёти аксар шоирон камтар мушоҳида кардан мумкин аст. Дар зикри ин масъала бо нишон додани рақами ғазал ва саҳифаи он иктифо кардем, ки бозгӯи ин андешаҳо мебошанд 1 [1, с.3]; 13 [1, с.9-10]; 19 [1, с.12]; 167 [1, с.81]; 460 [1, с.215-216]; 484 [1, с.223-227].

Лозим ба зикр аст, ки истифодаи таҳаллус дар байти мактаъ ва аз як маротиба зиёди онро дар ғазал ба нудрат мушоҳида намудан мумкин аст, аммо бо вучуди ин дар ғазалиёти Қосим ба гунаи нодири истифодаи таҳаллус дар ғазал рӯбарӯ шудем, ки бозгӯи хунари хубӣ шоир дар ин чода ба шумор меравад.

Дар баробари гунаокии истифодаи тахаллус дар ғазалиёти шоир, зикри ин нукта низ савоб менамояд, ки дар сурудаҳои шоир тахаллус дар бархе аз ғазалҳо як байт пеш аз байти мақтаъ низ меояд. Ин нишондод чандон зиёд нест ва аз 682 ғазали шоир ҳамагӣ ду ғазал чунин тарзи истифодаи тахаллусро дорад. Мисол:

*Дар ин будам, ки Қосимро чӣ шуд ҳол?
Ки гум гаштасту нопадост имрӯз.
Хитоб омад, ки: «Он ҳайрони мискин,
Миёни баҳр гарқи мост имрӯз» [1, с.183].*

Ғазали дуҷум тахти шумораи 516 [1, с.246] ҷойгир аст, ки дар он байти тахаллус ду байт қабл аз байти мақтаъ омадааст:

*Гуфт Қосим, биё, инон даркаш,
Кас надонад забони ин мургон.
Сир мағӯ, к-аҳмақон фаровонанд,
Ки надонанд ҳуҷҷату бурҳон.
Ду - се рӯзи дигар таҳаммул кун,
Ки надорад ҳадиси мо поён [1, с.246].*

Барои боз ҳам беҳтар дарк кардани истифодаи тахаллус ва гунаҳои он дар ғазалиёти Қосими Анвор ба қадвали №1 назар андохтан мумкин аст.

№	Гунаҳои тахаллус, мавқеи байти тахаллус ва тахаллус бо изофаи сифат	Дарачаи истифода	Басомад
1	Қосим	328 маротиба	48,09%
2	Қосимӣ	239 маротиба	35,04%
3	Қосимро	41 маротиба	6%
4	Қосими бечора	15 маротиба	2,2%
5	Қосими мискин	14 маротиба	2%
6	Қосими бедил	9 маротиба	1,3%
7	Қосими Анвор	6 маротиба	0,88%
8	Қосимиву	5 маротиба	0,73%
9	Истифодаи ду маротибаи тахаллус	3 ғазал	0,44%
10	Қосими сӯхтадил	3 маротиба	0,44%
11	Қосими гадо	2 маротиба	0,29%
12	Қосимро	1 маротиба	0,14%
13	Қосимии хаста	1 маротиба	0,14%
14	Қосими сачанҷадил, дилхаста, хаста, дилреш, некӯнапайванд, дарвеш, саргардон, ҳичронзада, дилфигор ва ҳайронам	1 маротиба (ҳангоми ҳисоб 10 ғазал дар назар дошт шудааст, то натиҷаи умумӣ ҳосил шавад)	Дар алоҳидагӣ 0,14% дар умум 1,47%
15	Ду ғазале, ки тахаллус дар байти охир нест. Ба гунаи Қосимро ва Қосим истифода шудааст.	2 маротиба	0,29%
16	Ғазалҳое, ки тахаллус доранд	679 ғазал	99,56%
17	Ғазалҳое, ки тахаллус надоранд	3 ғазал	0,44%
18	Дар маҷмӯъ	682 ғазал	100%

Қадвали 1. Дарачаи истифодаи тахаллус ва гунаҳои он дар ғазалиёти Қосими Анвор

Дар охир метавон ба чунин натиҷа расид, ки Қосими Анвор аз зумраи шоироне буда, ки дар ғазалсароӣ дасти тавоно доштааст. Дар баробари риояи мавзӯву мӯҳтавои ғазал, қонуниятҳои дигари ин навъи шеърро низ риоят намудааст. Шоир дар ин роҳ хунари хуб нишон дода, дар аксари ғазалҳояш тахаллусро овардааст. Ҳолатҳое ба мушоҳида расиданд, ки шоир ҳатто, дар як ғазал тахаллусашро ба такрор истифода намояд. Изофаи сифат ба тахаллус яке аз вижаҳои дигари хунари шоир маҳсуб мешавад. Дар баробари он дар баъзе аз ғазалҳояш байти тахаллус ба чашм намерасад. Истифодаи чандкаратаи тахаллус дар як мисраъ, инчунин ду маротиба омадани тахаллуси шоир бозгӯии хунари шоирии Қосим ба шумор меравад. Танҳо, дар ду ғазал, дар яке як байт пеш аз байти мақтаъ ва дар дигаре ду байт пеш аз байти мақтаъ омадани байти тахаллус моро ба чунин натиҷа мерасонад, ки шоир композитсияи ғазалро дар тамоми ғазалиёташ риоя кардааст ва танҳо дар ду ғазали зикргардида дар пайравӣ ба қудамо амал кардааст.

ПАЙНАВИШТ:

1. Анвор, Қосим. Куллиёт. Бо тасҳеҳу муқобала ва муқаддимаи Саид Нафисӣ. – Техрон: Саной, 1337/1958. – 417 с.
2. Ганҷавӣ, Низомӣ. Куллиёт. Иборат аз панҷ ҷилд. Ҷ.4. Иқболнома, Махзан-ул-асрор, Девони ашғор. Мураттибони матн Бахроми Сирус ва Ҷобулқо Додалишоев. – Душанбе: Ирфон, 1984. – 480 с.
3. Деххудо, Алиакбар. Луғатнома. Иборат аз 15 ҷилд. Ҷ.5. Зери назари Муҳаммад Муин, Саййид Ҷаъфари Шаҳидӣ. – Техрон: Сипехр, 1377/1998. – 7999 с.
4. Мударрис, Муҳаммад Али. Райҳонат-ул-адаб. Ҷ.3-4, – Техрон: Интишороти Хайём. 1374/1995. – 501 с.
5. Муслмониён, Раҳим. Назарияти адабиёт. – Душанбе: Маориф, 1990. – 338 с.
6. Сафо, Забехуллоҳ. Таърихи адабиёт дар Эрон (аз авоили қарни ҳаштум то поёни қарни нухуми ҳиҷрӣ). Ҷ.4. – Техрон: Фирдавсӣ, 1364/1985. – 607 с.
7. Сафрӣ, Ҷаҳонگیر; Муртазавӣ, Саййид Ҷалолиддин, Махдӣ, Мақора Обид. Баррасии таҳаллус дар шеърӣ Саъдӣ//Пажӯҳиши адабӣ. №40. 1392/2013. – С.89-108.
8. Тоҷибоев, Ш. Г. Тааммуле дар "Сӯҳбатнома"-и Имоди Фақеҳи Кирмонӣ / Ш. Г. Тоҷибоев // Ученые записки Худжандского государственного университета им. академика Б. Гафурова. Серия гуманитарно-общественных наук. – 2009. – № 1(17). – С. 38-47.
9. Тоджибоев, Ш. Г. О поэмах(месневи) Хусайни Хирави / Ш. Г. Тоджибоев // Ученые записки Худжандского государственного университета им. академика Б. Гафурова. Серия гуманитарно-общественных наук. – 2014. – № 4(41). – С. 72-79.
10. Тоджибоев, Ш. Г. Некоторые замечания о малых месневи Касыма Анвора / Ш. Г. Тоджибоев // Ученые записки Худжандского государственного университета им. академика Б. Гафурова. Серия гуманитарно-общественных наук. – 2015. – № 3(44). – С. 97-101.
11. Фарҳанномаи адаби форсӣ, Ҷ.2. – Техрон: Интишорот, 1381/2002. – 1537 с.
12. Худоёр, Иброҳим, Обид, Яҳё Абдуссалоҳ. Таҳаллус дар шеърӣ форсӣ ва арабӣ. //Фунуни адабӣ (илмӣ – пажӯҳишӣ). Соли ҷаҳорум шумораи 1 (паёпай 2) баҳору тобистон соли 1391/2012. –С. 61-78.
13. Шамисо, Сирус. Сайри ғазал дар шеърӣ форсӣ (аз оғоз то имрӯз). – Техрон: Ромин, 1370/1991. – 216 с.

REFERENCES:

1. Qasim, Anwar. Collection of works. Correction, Introduction and preparation of the text by Said Nafisi /Q. Anwar. - Tehran, 1337. - 417 p.
2. Ganjavi, Nizami. Collection of works. It consists of five volumes. V. 4: Iqbalnama, Makhzan-ul-asror. Collection of poems. The compilers of the text Bahromi Sirius va Jobulqo Dodalishoev. - Dushanbe: Irfon, 1984. - 480 p.
3. Dehkhodo, Aliakbar. Dictionary. It 15 volumes. Vol. 5. Under the supervision of Muhammad Muin, Sayyid Ja'far Shahidi. - Tehran: Sipehr, 1377/1998. - 7999 p.
4. Mudarris, Muhammad Ali. Rayhanat-ul-adab. J. 3-4, - Tehran: Khayyam Publications. 1374/1995. - 501 p.
5. Musulmoniyon, Rahim. Theory of literature. - Dushanbe: Education, 1990. - 338 p.
6. Safo, Zabehullah. The history of literature in Iran (from the beginning of the 8-th century to the end of the 9th century of Hijri) Vol. 4. - Tehran: Firdawsi, 1364/1985. - 607 p.
7. Safari, Jahangir; Murtazavi, Sayyid Jalaluddin, Mahdi, Makora Obid. Review of pseudonym in Saadi's poetry. Journal of literary research. Year 10, number 40, summer 1392/2013. - P.89-108.
8. Tojiboev, Sh.G. Cogitations on the mesnevi of Imodi Fakehi Kirmoni's "Suhbatnoma" /Sh.G.Tojiboev//Scientific Notes. Series of Humanities and Social Sciences. . – 2009. – № 1(17). – P. 38-47.
9. Tojiboev, Sh.G. About The Poems(Mesnevis) Of Husayni Hiravi/Sh.G.Tojiboev//Scientific Notes. Series of Humanities and Social Sciences.- 2014. – № 4(41). – P. 72-79.
10. Tojiboev, Sh.G. Some notes about short masnawi of Qasim Anwar /Sh.G.Tojiboev//Scientific Notes. Series of Humanities and Social Sciences.- 2015. – № 3(44). – P. 97-101.
11. Dictionary of Persian literature, Vol. 2. - Tehran: Publications, 1381/2002. - 1537 p.
12. Khudoyar, Ibrahim, Obid, Yahya Abdussalah. Alias in Persian and Arabic poetry. // Literary work (scientific - research). Fourth year, number 1 (2 in a row) spring and summer 1391/2012. - P. 61-78.
13. Shamiso Sirius. Gazel evolution in Persian Poetry(from the beginning to today). - Tehran: Romin, 1991. – 216p.